

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

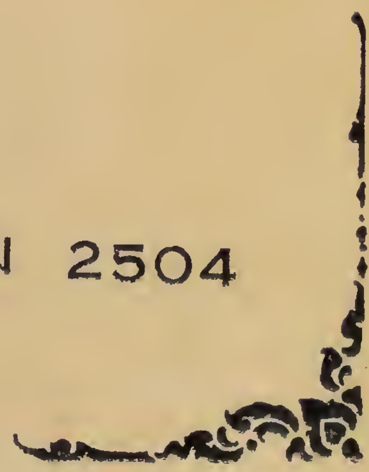
นาง พจนาพิจิตร

(ศิริ พืชทอง)

เมรุวัดโสมนัสวิหาร

พระนคร

วันอาทิตย์ ที่ 27 สิงหาคม 2504

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นาง พจนาพิจิตร

(ศิริ พื่ชทอง)

ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร

พระนคร

วันอาทิตย์ ที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2504

นาง พจนาพิจิตร (ศิริ พืชทอง)

ชาตะ วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2440

มรณะ วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2502

รวมอายุ 62 ปี

ประวัติ

คุณแม่ (ศิริ) เกิดวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๔ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๐ ณ บ้านถนนบ้านดินสอ ตำบลวัดบวรนิเวศ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เป็นบุตรนายเทศ และนางสิน มีพี่น้องร่วมบิดามารดา คือ (๑) เด็กหญิงตุ่น (๒) คุณแม่ศิริ (แจ๋ว) (๓) นายแสวง (เย้า) (๔) นายเปล่ง (๕) นางวาศ (จิ๋ว) รวม ๕ คน ขณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ ๒ คน คือ นายเปล่ง แสงโสภณ รับราชการเป็นผู้พิพากษาศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และนางวาส (จิ๋ว) ภู่จินดา อยู่กับสามีและบุตร ณ ที่พักในกรมทหาร ถนนพระราม ๕ พระนคร

เด็กหญิงตุ่น ผู้พี่คนที่ ๑ ได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่เยาว์วัย และต่อมาเมื่อ (จิ๋ว) ผู้น้องคนเล็กมีอายุได้ประมาณ ๓ เดือน นางสินมารดา ก็ถึงแก่กรรม คุณแม่ศิริผู้เป็นพี่ต้องรับภาระดูแลกิจการในบ้านตลอดจนเลี้ยง

ดูน้อง ๆ ทั้ง ๓ คน และประกอบอาชีพในทางทำทองคำเปลว ช่วยเหลือบิดาด้วยความมานะอดทน ภายในครอบครัวอยู่ด้วยความเป็นสุขสบายตลอดมา จนน้องทั้ง ๓ คนเติบโตเข้ารับการศึกษา นายแสวง (เย้า) จึงได้แยกไปอยู่ในความอุปการะของ พระยามหินทร์เดชานุวัฒน์ (ใหญ่ ศยามานนท์) ซึ่งเป็นญาติทางฝ่ายมารดา ที่จังหวัดนครปฐม และเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย คุณแม่ศิริเป็นผู้มีความรักและเอ็นดูน้อง ๆ อย่างชีวิตจิตใจ จึงอุตส่าห์มานะพากเพียรในการประกอบอาชีพช่วยเหลือบิดา ในการดำรงค์อยู่ของครอบครัว จนนายเปล่งผู้น้องได้รับการศึกษาพอสมควร แล้วจึงได้เข้ารับราชการอยู่ในความอุปถัมภ์ของพระยาราชนกูล (รื่น ศยามานนท์) บิดาจึงได้จัดการแต่งงานคุณแม่ให้กับขุนพจนาพิจิตร ซึ่งถึงแก่กรรมไปก่อนแล้ว แยกครอบครัวออกไป และต่อจากนี้คุณแม่ (ศิริ) ก็ยังดูแลให้ความอุปการะต่อบิดาซึ่งอยู่ในวัยชราภาพ และในยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ได้มาดูแลรักษา

พยาบาลจนบิดาถึงแก่กรรม

คุณแม่ (ศิริ) มีบุตรรวม ๕ คน คือ

๑. นายสุพจน์ พืชทอง

๒. นางไฉน ศรีวัฒนกุล

๓. นางอนงค์ บุณย์สุภา

๔. นางสาวอนันต์ พลายทวี

๕. นางสาวสมร (อุบล) พลายทวี

ในระหว่างมีชีวิตอยู่คุณแม่ (ศิริ) ได้ประกอบอาชีพในการทำทองคำเปลวจนเป็นปึกแผ่น อยู่ ณ ที่ร้านศิริ เลขที่ ๒๖๘ ถนนพระสุเมรุ พระนคร และได้ฝึกหัดอบรมถ่ายทอดวิธีการทำทองคำเปลวให้กับบุตรรับสืบช่วงใช้เป็นทางประกอบอาชีพมาจนบัดนี้

เนื่องจากคุณแม่เป็นผู้มีอุปนิสสัยใจคอรัก และเอ็นดูน้อง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มาในชั้นนี้บุตรจึงได้รับความเอ็นดูทนุถนอมให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข และได้รับการศึกษาตามควรแก่ยุคสมัย ยิ่งกว่าในชั้นน้อง ๆ เป็นเอนกประการ ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ คุณแม่

ก็เป็นผู้คร่ำเคร่งต่อการงานทั้งกลางวันกลางคืน ตั้งแต่เยาว์วัยตลอดมา และเกิดเป็นวรรณโรคซึ่งโรคนี้ได้ลุกลามกำเริบขึ้น บรรดาน้องและบุตรได้ช่วยกันรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ แต่โรคก็หาทุเลาเบาลงไม่ จึงได้จัดการส่งไปรักษาพยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลวรรณโรค จังหวัดนนทบุรี จนถึงวันที่ ๘ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๐๒ คุณแม่ (ศิริ) จึงได้ถึงแก่กรรม รวมอายุได้ ๖๒ ปี

คุณแม่เป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนา มีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และประกอบการกุศลอยู่เป็นเนืองนิจ ทั้งเป็นผู้รักความสงบและสั่งสอนบุตรให้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ประพฤติตนเป็นคนดีรักชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเสมอมา ซึ่งก็นับว่าคุณแม่ คือ "พระ" ตามโบราณคติ เป็นที่บูชาของบุตรเมื่อคุณแม่ล่วงลับไปเช่นนี้ ข้าพเจ้าผู้เป็นบุตรก็ขาด "พระ" ที่บูชาไปด้วย หากภพหน้ามีอีกขอให้ข้าพเจ้าได้ไปเกิดเป็นลูกของคุณแม่ตลอดไป

ขอกุศลบุญราศีที่ข้าพเจ้าได้ประกอบมาแล้ว จงเป็นปัจจัยดลบันดาลให้คุณแม่ (ศิริ) ประสพเกษมสันติสุขในสัมปรายภพทุกประการ

สุพจน์ พืชทอง
ไฉน ศรีวัฒนกุล
อนงค์ บุณยสุภา
อนันต์ พลายหวี
สมร พลายหวี

การทำทองคำเปลวในประเทศไทย

ทองคำเปลวที่ชาวพุทธศาสนิกชน ใช้ปิดพระพุทธรูปอยู่ทั่วไปนั้น จะมีมาตั้งแต่ครั้งใดก็ไม่ปรากฏ ทั้งไม่ปรากฏมีผู้ใดบันทึก หรือขีดเขียนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบวิธีทำอย่างใด การกระทำในปัจจุบันเป็นการกระทำกันตามที่บรรพบุรุษกระทำมาแล้ว สืบเนื่องมาจนข้าพเจ้าได้ถือกำเนิดมาในหมู่บ้านทำทองคำเปลว จึงได้พบเห็นและช่วยเหลือบิดาและคุณพี่ศิริประกอบการบางอย่าง การทำทองคำเปลวจึงอาจถือได้ว่า เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งตั้งแต่ข้าพเจ้าได้ทราบความมาจนถึงปัจจุบันนี้ ก็มีที่ผลิตทองคำเปลวอยู่ ๒ แห่ง คือ ที่หมู่บ้านถนนดินสอ บริเวณหลังวัดรังษีสุธาวาศ (ปัจจุบันนี้รวมเป็นวัดเดียวกับวัดบวรนิเวศ) และที่หมู่บ้านบริเวณถนนตีทอง ข้างวัดสุทัศน์ จังหวัดพระนคร ซึ่งทั้งสองแห่งนี้ก็มีวิธีทำอย่างเดียวกันและติดต่อในการกระทำกันตลอดมา

ประโยชน์ของทองคำเปลวนั้น ส่วนมากก็นำไปใช้เกี่ยวแก่กิจการทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ใช้ปิดพระพุทธรูปตลอดมาจนเครื่องบูชา และลวดลายของสถานที่ เช่น โบสถ์ วิหาร ช่อฟ้า ใบฎีกา ฯลฯ เป็นต้น และยังได้ใช้ปิดทอง เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ตลอดมาจนพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น งานพระเมรุ ที่ท้องสนามหลวงเคยใช้ทองคำเปลวปิดตามลวดลายของพระเมรุ ตลอดจนม่านที่ใช้ประดับ นอกจากใช้ในประเทศไทยแล้ว ทองคำเปลวยังได้จำหน่ายแผ่ไพศาลออกไปยังประเทศใกล้เคียง ที่ประกอบกิจการทางพระพุทธศาสนา เช่น ประเทศพม่า ซึ่งพอย่างเข้าฤดูแล้ง ชาวพม่าได้เคยมาซื้อทองคำเปลวไปใช้ในการบำเพ็ญกุศลเสมอมา ผู้ผลิตทองคำเปลวถึงกับตั้งชื่อว่า "ทองพม่า" เพราะเขาต้องการเนื้อทองแผ่นใหญ่จนเต็มกระดาษฟางที่ปิดทับไว้ ซึ่งต้องจัดทำให้เป็นพิเศษกว่าทำไปจำหน่ายตามท้องตลาด

ทองคำเปลวที่ผลิตขึ้นจากสองแห่ง ดังกล่าวแล้ว ได้ทำขึ้นจากทองคำบริสุทธิ์แท้ (ปัจจุบันนี้มีทองคำเปลวเทียม จำหน่ายในท้องตลาด ซึ่งผลิตจากต่างประเทศ โดยใช้โลหะอย่างอื่นซึ่งมิใช่ทองคำแท้ อาจทดลองตรวจสอบได้ด้วยวิธีง่าย ๆ คือ ใช้ไม้ขีดจุดไฟเผาทองนั้นทั้งกระดาษฟางที่บีดทับไว้จนไหม้ แล้วตรวจดูแผ่นทองที่อยู่ในกระดาษฟางนั้น ถ้าเป็นทองคำแท้ทองคำเปลวนั้นก็จะสุกปลั่งเป็นทองเช่นเดิม ถ้าเป็นทองคำเปลวเทียมแผ่นทองนั้นจะไหม้ดำทั้งแผ่น)

ทองคำที่ใช้ผลิตเป็นทองคำเปลวแท้นั้น ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใช้ทองใบซึ่งส่งมาจากประเทศจีน โดยหาซื้อได้จากร้านค้าทองในท้องสำเพ็ง ภายหลังสงครามโลกแล้ว ทองใบมักขาดตลาดเสมอจึงใช้ทองแท่งนำมารีดให้เป็นแผ่นบาง ๆ ขนาดทองใบ

การทำทองใบให้เป็นทองเปลวนั้น แบ่งงานออกได้เป็นสองฝ่าย ๆ ชายทำงานหนักในระยะตีทองใบให้เป็นทองคำเปลวแผ่นใหญ่ ฝ่ายหญิงตัดทองคำเปลว

แผ่นใหญ่เป็นขนาด ๆ ต่าง ๆ ตามต้องการและงานเบาอื่น ๆ โดยมีเครื่องมือและเครื่องอุปกรณ์อีกเป็นอันมาก ซึ่งเครื่องมือและเครื่องอุปกรณ์นี้ต้องกระทำขึ้นใช้เองไม่มีขายที่ใด จึงจะขอกล่าวถึงเครื่องอุปกรณ์เสียตอนหนึ่งก่อน

เครื่องอุปกรณ์

๑. กุบ ๒. ผักทอง ๓. หนังสัตว์ทำผัก ๔. ทั่งเหล็ก ๕. ฆ้อนเขากระบือ ๖. น้ำยา ๗. หินก้อนใหญ่หร้อมทั้งทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยม และไม้รองนั่งตีทอง ๘. ฆ้อนทองเหลืองด้ามไม้ชิงชัน ๙. หมอนเล็กยาว ๑๐. ดินสอ ๑๑. หมอนกลมนุ่ม ๆ ๑๒. ไม้ซาง ๑๓. กระดาษฟาง ๑๔. ดาม

คำว่า กุบและผักทอง นั้น เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเรียกเครื่องใช้คล้ายกับเป็นคำเทคนิคในวิทยาการต่าง ๆ ซึ่งทั้งสองอย่างนี้มีลักษณะเป็นกระดาษบาง ๆ ใส ๆ เหมือน

กระดาษแก้วแต่มีขนาดและจำนวนแผ่นต่างกัน คือ กุบเป็นกระดาษขนาดประมาณ ๖ นิ้วฟุตสี่เหลี่ยม มีจำนวนห่อละประมาณ ๘๐๐ แผ่น และต้องใช้คราวละ ๒ ห่อ แต่ละห่อใช้หนังสัตว์ ๒ แผ่น ห่อหุ้มพันกระดาษไว้จนมิด จึงมีรูปร่างเป็นห่อคล้ายกับกระดาษอยู่ในซอง ส่วนผักทองนั้นมีขนาดประมาณ ๑๐ นิ้วฟุตสี่เหลี่ยม ๑ ห่อมีจำนวนกระดาษประมาณ ๑,๖๐๐ แผ่น เพื่อให้ได้จำนวนเท่ากับกุบ ๒ ห่อ และใช้หนังสัตว์ห่อหุ้มเช่นเดียวกับกุบ

หนังสัตว์ที่ใช้หุ้มห่อนั้นใช้หนัง โค, กระบือ กวาง, ละมั่ง, ตามแต่จะหาซื้อได้ นำหนังทั้งแผ่นมาแช่น้ำไว้ ๑ คืน เพื่อให้อ่อนตัวลงแล้วนำมาขึงด้วยการตอกตะปูยึดริมไว้เพื่อให้หนังตึงและเรียบ ผึ่งแดดไว้ให้แห้งแล้วนำมาวัดได้ขนาดกว้างของกุบหรือผักทอง ตีบันทัดตัดเป็นแผ่นยาวพอพันได้สองรอบกุบ หรือผักทอง ต่อจากนี้ก็ใช้กระเบื้องแตกชิ้นเล็ก ๆ ที่มีคมหรือใช้เหล็กมีคมขูดขนสัตว์ออกให้เกลี้ยง และหนังส่วนที่หนาก็ต้อง

ขูดออกให้บางเท่า ๆ กันพอที่จะพันหุ้มกุบหรือผักทองได้ เรียกว่าผักหนัง

กระดาษของกุบและผักทองนั้นใช้กระดาษบางๆ ซึ่งทำส่งมาจากประเทศจีนเป็นพับ ๆ สีขาวมีลักษณะคล้ายกระดาษว่าว ซึ่งมีขายในท้องสำเพ็ง ผู้ขายเคยเรียกชื่อว่า "เกาลิ้นจั๊วะ" นำมาทำเองให้เป็นกระดาษใสเหมือนแก้ว ซึ่งมีวิธีทำอย่างไม่สู้จะสดวกนัก และต้องใช้เวลานานกว่ากระดาษจะใสขึ้นมาได้ คือ เมื่อได้กระดาษชนิดนี้มาแล้ว ก็นำมาตัดให้ได้ขนาดและจำนวนตามที่ต้องการจะทำกุบหรือผักทอง แล้วใช้น้ำยาซึ่งใช้แช่ด้วยรากไม้กับน้ำฝนที่สอาดไว้ประมาณ ๑ เดือน นำมาพ่นลงกระดาษให้เปียกทั่วทุกแผ่น เก็บอัดทับไว้ ๑ คืนแล้วนำมาลอกทีละแผ่นวางลงบนแท่นเหล็กมีหน้าโต ประมาณ ๔ นิ้วฟุตสี่เหลี่ยมครั้งละ ๑ แผ่น ใช้ฆ้อนซึ่งตัดมาจากเขากระบืออยาวประมาณ ๖ นิ้วฟุต เจาะรูทางด้านโตใส่ด้ามไม้เป็นที่ถือ ส่วนทางด้านเล็กต้องขัดถูให้เรียบเป็นมันเป็นด้านเคาะลงบนกระดาษ จนทั่วทั้งแผ่น

ทั้งนี้ต้องกระทำในเวลาเช้าซึ่งเป็นเวลามีอากาศเย็นโดยกระดาษที่เปียกชื้นอยู่แล้วจะได้ไม่แห้ง ต่อจากนี้ก็นำกระดาษที่เคาะแล้วมานับแผ่นตามจำนวนต้องการ นำไปพ่นน้ำยาให้เปียกชื้น แล้วเก็บรวมทับกันไว้ให้เรียบ ใช้ของหนักทับไว้ ๑ คืน รุ่งขึ้นตอนเช้ามืดก็นำออกลอกทีละแผ่นวางบนแผงไม้ไผ่ผึ่งน้ำค้างไว้ พอน้ำค้างหมดก็เก็บกระดาษซ้อนรวมกันให้เสมอ นำไปวางไว้บนไม้แบนเรียบสี่เหลี่ยมซึ่งโตกว่ากระดาษสัก ๒ นิ้วฟุต และใช้ขนาดเดียวกันอีก ๑ แผ่นวางทับข้างบน แล้วนำปลอกหวายมาสรวมเข้าไม้ทั้งสองแผ่น และใช้ลิ่มไม้สอดเข้าไปริมช่องว่างระหว่างปลอกหวายกับแผ่นไม้ ตอกลิ่มให้แน่น ไม้ทั้งสองแผ่นก็จะอัดกระดาษติดกัน เสร็จแล้วก็นำผ้ามาหุ้มห่อปิดไว้ให้มิด ทั้งนี้เพื่อมิให้กระดาษซึ่งชื้นน้ำยาและน้ำค้างอยู่นั้นแห้งเร็วเกินไป เพราะต้องการให้กระดาษชื้นอยู่ให้นานเท่าที่จะนานได้ ต่อมาเวลาบ่าย ๑๖ ๑๗ น. แก้ห่อผ้าที่หุ้มออกและถอดปลายหวาย นำเอากระดาษออกไปใส่ในผึกหนัง เอาไม้ไผ่สองแผ่น

เหลากลมโตประมาณครึ่งเซ็นต์ ยาวประมาณ ๒๐ นิ้วฟุต เรียกว่าไม้กลัดสอดเข้าไประหว่างหนังสัตว์ผึกหนังที่พับหุ้มกระดาษอยู่ด้านละ ๑ อัน ตรงกันข้ามนำไปวางบนก้อนหินซึ่งขัดหน้าไว้หน้าเรียบ และมีกรอบไม้สี่เหลี่ยมโตประมาณ ๑๘"×๑๘" นิ้วฟุตอยู่แล้ว เสียบไม้กลัดเข้าไปในช่องกรอบไม้ข้างล่าง เช่นนี้กระดาษที่อยู่ในผึกหนังจะถูกไม้กลัดบังคับวางติดกรอบไม้ข้างบน อยู่บนบนก้อนหินหน้าเรียบ ก้อนหินก้อนนี้หน้ากว้างประมาณ ๒๐ นิ้วฟุต ยาวประมาณ ๒๔ นิ้วฟุต สูงประมาณ ๑๖ นิ้วฟุต วางไว้กับพื้นดิน เอาไม้แบน ๆ ทำเสาปักดินชิดหินด้านยาว ๒ เสา เพื่อให้เป็นที่ยึดกรอบไม้สี่เหลี่ยมที่วางบนหน้าเรียบของหิน ส่วนด้านตรงกันข้ามก็ปักเสาอีก ๒ เสา ในระดับเดียวกันแต่ให้ห่างก้อนหินประมาณ ๒ ฟุตครึ่ง บากปลายเสาให้เป็นร่อง แล้วเอาไม้ไผ่โตประมาณ ๑ นิ้วฟุต ยาว ๓ นิ้วฟุต วางบนเสาที่ร่องบากไว้เสาละ ๑ อัน ปลายไม้ไผ่อีกข้างหนึ่งวางบนหน้าเรียบของหินผูกติดกับกรอบไม้สี่เหลี่ยมบนหน้าหินแล้วนำไม้

กระดานหน้ากว้างสัก ๘ นิ้วฟุต ยาวประมาณ ๒ ฟุต ๑ แผ่น วางบนไม้ไผ่ที่เป็นคานอยู่แล้ว ๒ ข้าง ไม้กระดานแผ่นนี้เป็นที่นั่งสำหรับคนตีทอง โดยนั่งบนกระดานห้อยขาใช้เข่าทั้งสองยันที่ก้อนหิน ตรงที่มุมกรอบไม้สี่เหลี่ยมก้อนหินวางอยู่บนพื้นดิน เครื่องประกอบดังกล่าวนี้เรียกว่า หินตีทอง ซึ่งจะตั้งหินมากกว่า ๑ หินก็ได้ตามปกติเป็น ๒ หรือ ๓ หิน ตั้งห่างกันประมาณ ๒ ฟุต แล้วปักเสาสูงทำหลังคาคลุมทั้งหมดและให้ความกว้างออกไปอีกประมาณ ๓ ฟุต เพื่อทำร้านนั่งอยู่ที่หน้าหินตีทองนั้น รูปนี้จะมีลักษณะเป็นโรงเรียกว่าโรงตีทอง หินตีทองนี้เป็นหินก้อนใหญ่และหนักมาก ในสมัยก่อนการนำมาคงจะลำบากไม่น้อย และก็ไม่เคยเห็นนำมาเพิ่มเติมเลย มีอยู่แต่เดิมเพียงใดก็ใช้กันไปเท่าที่มีอยู่จนบัดนี้

เมื่อกระดาษและผักหนัง วางอยู่บนหินตีทองเรียบร้อยแล้ว คนตีทองที่นั่งบนไม้กระดาน ใช้ฆ้อนตีทองตีลงบนผักหนังห่อกระดาษนั้นสัก ๑๕ นาที ก็ถอด

ออกจากกรอบไม้และพลิกห่อกระดาษอีกด้านหนึ่งขึ้นรับหน้าฆ้อนที่ตีลงไป ทำดังนี้อยู่สัก ๑ ชั่วโมง กระดาษก็จะติดกันแน่นมากน้อยตามลักษณะที่กระดาษมีความชื้นอยู่ ถ้ากระดาษแห้งก็จะไม่ติดกัน การกระทำดังนี้ เรียกว่าปราบกระดาษ เสร็จแล้วถอดออกจากผักหนังนำไปใส่ปลอกหวายห่อผ้าไว้อย่างเดิม

ฆ้อนที่ใช้ตีทองนั้น หัวฆ้อนหล่อด้วยทองเหลืองรูปกลมโตผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓ นิ้วฟุต ยาวประมาณ ๖ นิ้วฟุต เจาะช่องสี่เหลี่ยมตอนบนไว้ขนาด ๑" / ๑½" สำหรับใส่ด้ามซึ่งใช้ไม้ชิงชันหรือไม้แดง ยาวประมาณ ๑½ ฟุต ปลายข้างหนึ่งอัดใส่เข้าไปจนเต็มช่องสี่เหลี่ยมและตอกให้แน่นแล้วใช้กระดาษทรายขัดด้ามไม้ให้เรียบเป็นรูปกลมรีเพื่อให้เหมาะแก่การใช้อุ้งมือจับประกบ ๒ ข้างได้สะดวกโตวัดผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ นิ้วฟุต เวลาใช้ตีจะต้องจับตอนปลายด้าม ใช้มือทั้งสองจับประกบกับด้ามยกขึ้นชูเหนือศีรษะจนสุดแขน แล้วจึงตีลงไปบนผัก

หนังที่วางอยู่บนหินซึ่งถูกบังคับไม่ให้เคลื่อนที่ โดยไม้กลัดที่เสียบไว้กับกรอบบนหน้าหิน

กระดาษที่ถูกปราบให้ติดกันแล้วนั้น นำมาห่อผ้าเก็บไว้ ๑ คืน รุ่งขึ้นเช้าเวลาน้ำค้างลงซึ่งอาจเป็นเวลา ๔ หรือ ๕ น. ต้องนำกระดาษออกมาลอกทีละแผ่นออกจากกัน แล้วนำไปวางบนแผงไม้ไผ่ผึ่งในที่ว่าง โดยปกติบนนอกชานเพื่อรับน้ำค้าง เมื่อกระดาษได้รับน้ำค้างมีความชื้นพอสมควรก็เก็บมารวมกัน โดยเรียงให้เรียบเสมอกันทุกแผ่น แล้วนำเข้าเก็บไว้ใช้ปลอกหวายและลิ่มอัดให้แน่นอย่างเดิม ตอนบ่ายก็นำไปตีให้ติดกันอีก รุ่งเช้าก็ลอกออกผึ่งน้ำค้างแล้วเก็บไปตีให้ติดกันอีก ทำเช่นนี้ทุก ๆ วัน ถ้ากระดาษได้รับน้ำค้างไม่เพียงพอจนทำให้กระดาษแห้งเกินไปไม่ติดกันได้ ก็ใช้น้ำยาพ่นแทนน้ำค้างให้กระดาษเปียกชื้นขึ้นได้ ทำเช่นนี้อยู่ประมาณ ๓เดือนตลอดฤดูหนาว กระดาษก็จะแข็งตัวและใสเหมือนกระดาษแก้ว หน้ากระดาษเรียบ

วิธีทำกระดาษดังกล่าว ดูออกจะเป็นวิธีลำบากอยู่สักหน่อย หากจะตั้งปัญหาขึ้นถามว่าเหตุใดจึงมาทนลำบากเช่นนั้น จะซื้อกระดาษแก้วที่มีขายในท้องตลาดมาตัดใช้แทนมิได้หรือ ซึ่งขอตอบว่าได้พยายามหาซื้อกระดาษแก้วมาใช้เหมือนกัน โดยได้ทดลองใช้กระดาษแก้วมาใส่ทองตีลงไป แต่ไม่ได้ผลเพราะการตีทองทำให้เกิดความร้อน ไขมันที่มีอยู่ในกระดาษแก้วก็ละลายซึมซาบออกมาดูดเอาทองคำเปลวเสียไปหมด ทั้งความเรียบและลื่นของหน้ากระดาษก็ไม่เพียงพอ แผ่นทองไม่อาจขยายตัวออกได้สะดวก ถึงกระนั้นก็ดียังมีผู้พยายามค้นคว้าหากระดาษแก้วชนิดต่าง ๆ มาทดลองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะผู้ทำกระดาษผักทองและกุบ มีเหลืออยู่น้อยตัวแล้ว เครื่องมือทำทองคำเปลวอาจขาดตกบกพร่องขึ้นได้ในโอกาสต่อไป

การทำทองใบเป็นทองคำเปลว

เมื่อการจัดหาเครื่องใช้และเครื่องอุปกรณ์ได้ครบถ้วนแล้ว ตอนต่อไปเป็นการเริ่มลงมือผลิตทองคำเปลวดังต่อไปนี้

การผลิตเริ่มแรกก็ลงทุนไปซื้อทองใบมาหนัก ๒ บาทต่อครั้งหนึ่ง แล้วใช้ผงดินสอทาทองใบให้ทั่ว โดยใช้หมอนยาวอ่อน ๆ รีดทองใบให้เรียบร้อยด้วย

ผงดินสอในที่นี้ไม่ใช่ดินสอดำ หรือดินสอพอง ดินสอนี้เป็นรากหินอ่อนซึ่งหาได้มาจากภูเขา นำมาฝนกับของแข็งที่มีหน้าหยาบ ๆ เช่นพื้นก้นตุ่มดินเป็นต้น รากหินจะออกมาเป็นผง นำมาใช้กวาดทาเครื่องมือในการทำทองคำเปลว เพื่อป้องกันความชื้นและให้เครื่องมือใช้ได้สะดวกไม่มีความผิด

ทองใบถูกรีดจนเรียบแล้ว ก็เอากรรไกรมาตัดรอนทองใบออกเป็นตัวสี่เหลี่ยมเล็กๆขนาด ๑ เซ็นต์สี่เหลี่ยม จะได้ประมาณ ๑๒๐๐ ถึง ๑๔๐๐ ตัว ต่อจากนี้ก็นำกุบมา

สองห่อถอดกระดาษออกจากผัก นำกระดาษมาทาผงดินสอทุกแผ่นโดยใช้หมอนเล็กยาวชุบผงดินสอมากวาดทาทีละแผ่นกระดาษทั้งสองหน้าเสร็จแล้วก็นำทองใบชิ้นเล็ก ๆ นั้นมาวางไว้บนกระดาษใส ๆ ของกุบ วางตรงกลางแผ่นกระดาษทีละ ๑ ตัว ต่อกระดาษ ๑ แผ่น และวางซ้อนเรียงกันขึ้นมาทีละแผ่น จนครบจำนวนกึ่งหนึ่งของตัวทองใบชิ้นเล็กใช้กุบ ๑ ห่อ อีกกึ่งจำนวนใช้กุบอีก ๑ ห่อ เรียกว่าใส่กุบ การตัดรอนทองใบก็ดี การใส่กุบก็ดี เจ้าของผู้ลงทุนผลิตมักจะกระทำด้วยตนเองไม่ใช้ลูกมือหรือลูกจ้าง เว้นแต่จะมีลูกมือที่ไว้วางใจในความสุจริต เพราะขณะนี้ยังเป็นทองใบมีราคาสูงอยู่หากเกิดพลาดพลั้งเสียหายไปก็จะขาดทุนมาก

กุบที่ใส่แล้ว ๑ คู่นั้นต้องนำไปจ้างผู้ตีทองซึ่งเป็นฝ่ายชายทำได้เท่านั้น เพราะเป็นงานหนัก ผู้รับจ้างจะนำกุบไปตีที่โรงทองหรือโรงตีทองซึ่งมีหินอยู่แล้ว ลงมือตีครั้งละ ๑ ห่อ โดยใช้ฆ้อนตีลงไปบนผักหนังที่วางอยู่

บนหินเช่นเดียวกับการปราบกระดาษ แต่รู้สึกว่าเบาแรงกว่าการปราบกระดาษ เพราะกุบตอนนี้เป็นของแห้งเมื่อฆ้อนตีลงไปก็มีแรงสะท้อนขึ้นได้สูงกว่า การปราบกระดาษ ซึ่งเป็นกระดาษเปียกชื้นอยู่มีแรงสะท้อนน้อย แต่ละทีต้องยกฆ้อนซึ่งมีน้ำหนักหลายกิโลกรัม ชูขึ้นเหนือศีรษะ ตีกุบอยู่นานประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ ทองใบตัวเล็ก ๆ ในกุบแต่ละแผ่นถูกฆ้อนตีจนร้อนจะขยายตัวออกเป็นทองคำเปลว มีลักษณะกลมโตประมาณเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑½ นิ้วฟุต ในระยะนี้แผ่นทองยังหนาอยู่จึงยังไม่เสร็จ ต้องนำทองบนแผ่นกุบถ่ายลงบนกระดาษผักทองอีกทอดหนึ่งซึ่งเป็นงานฝ่ายสตรี เพื่อนำไปตีให้แผ่นทองบางและโตออกไปอีก

การถ่ายแผ่นทองจากกุบลงกระดาษผักทอง เริ่มด้วยนำแผ่นกระดาษออกจากผักทอง ใช้หมอนเล็กยาวทาผงดินสอมากวาดถูบนแผ่นกระดาษทุกแผ่น ทั้งสองหน้าเพื่อให้เรียบ และมีผงดินสอติดอยู่บนหน้ากระดาษเล็กน้อย เมื่อเวลาผักทองได้รับความร้อนจากการตี

แผ่นทองจะได้ขยายตัวออกได้สะดวก กวาดผงดินสอลงเสร็จแล้ว ก็นำแผ่นทองจากกุบมาวางลงตรงกลางแผ่นกระดาษของผั๊กทอง โดยใช้ไม้ซางตัดเป็นอันยาวประมาณ ๑๐ นิ้วฟุต ผ่าออกให้เหลือส่วนกว้างประมาณ ๑½ นิ้วฟุต พอถือเหมาะมือแล้วใช้คมตอนริมไม้ซางแกะแผ่นทอง นำแผ่นทองออกมาวางบนกระดาษแผ่นต่อแผ่นจนหมดกุบ ๒ ห่อ แผ่นทองก็จะมาวางซ้อนอยู่ในผั๊กทอง ๑ ผั๊กพอดี เสร็จแล้วก็นำกระดาษที่มีแผ่นทองแล้วบรรจุเข้าผั๊กหนัง มอบให้ฝ่ายชายนำไปตีที่โรงตีทอง โดยวิธีอย่างเดียวกับที่ตีกุบนั้นเอง แต่ต้องใช้เวลาตีทองนานกว่ากุบประมาณ ๓ ชั่วโมง และการตีทองก็ลำบากกว่าตีกุบมาก โดยจะตีลงไปตรงกลางตัวทองไม่ได้เพราะแผ่นทองบางอยู่แล้ว ถ้าตีลงไปตรงกลางแผ่นทองจะแตกและกระเซ็นออกไปหมด เป็นการเสียหายมาก จึงต้องใช้ช่างตีทองที่มีฝีมือฝึกฝนมีความชำนาญแล้วจึงจะไว้วางใจได้ ผู้ชำนาญจะต้องลงบนผั๊ก

หนังโดยตีรอบ ๆ ตัวแผ่นทองจนในผักทองเกิดความร้อน แล้วจะตีลงตรงกลางนาน ๆ สักที เพื่อกระตุ้นตัวทองให้ขยายออก เขาเรียกว่าตีเป็นเพลงมืออยู่หลายเพลง คือแต่ละเพลงได้กำหนดให้หน้าฆ้อน ตีลงตรงส่วนใดของผักทองโดยไม่ซ้ำที่ต้องตีให้ติดต่อกันไปบ้าง ข้ามไปบ้างบนข้างล่างและด้านข้างบ้างบนผักหนัง เพื่อสุมความร้อนเข้าไปที่แผ่นทอง ตีทองไปได้สัก ๑ ชั่วโมง ก็หยุดนำผักทองออกมาเปิดดูแผ่นทองเสียทีหนึ่ง เพื่อทราบว่าแผ่นทองขยายตัวออกไปได้เพียงใด และต้องสังเกตความหนาบางเพียงใด เพื่อกะเพลงตีทองต่อไปซึ่งจะใช้เพลงใดจึงจะเหมาะสมกับแผ่นทอง ตอนนี้เรียกว่าเปิดที่ ๑ แล้วรีบลงมือตีเปิดที่ ๒ ต่อไปอีกประมาณ ๑ ชั่วโมง จึงนำออกมาเปิดสังเกตดูอีกครั้งหนึ่ง แล้วรีบตีเปิดที่ ๓ ต่อไป ตามปกติผักทองตีสามเปิดก็เสร็จ จะได้แผ่นทองคำเปลวบางพอใช้การได้ โตประมาณวัดผ่าศูนย์กลางได้ประมาณ ๖ นิ้วฟุต อันเป็นขนาดที่งาม

ป่านกลาง เพราะการขยายตัวของแผ่นทองขึ้นอยู่กับฝีมือของช่างผู้ตีประกอบกับอุณหภูมิของอากาศ ถ้าเป็นขณะมีอากาศเย็น ช่างตีทองทำความร้อนให้ผักทองไม่พอเพียงแผ่นทองจะไม่ขยายตัวออก หรือขยายบ้างเล็กน้อย แต่ถ้าอากาศร้อนและให้ความร้อนเกินไปแผ่นทองจะขยายบางเกินไปจนแตกเป็นชิ้นเล็กปลิวลอดออกไปได้ เกิดความเสียหายเป็นอันมาก

เมื่อระยะนี้เสร็จลงแล้วจึงเป็นอันว่า ทองใบตัวเล็ก ๆ ได้กลายมาเป็นทองคำเปลวแผ่นใหญ่ใช้การได้แล้ว ต่อจากนั้นก็เป็นงานฝ่ายหญิงที่จะนำผักทองนั้นมาถ่ายแผ่นทองคำเปลวออกจากผักทอง ซึ่งเรียกว่าเททอง มีวิธีดังต่อไปนี้

นำกระดาษในผักทองที่มีแผ่นทองทั้งหมด ออกจากผักหนังแล้วหันหน้ากระดาษที่มีแผ่นทองคว่ำหน้าลงบนแผ่นกระดาษข่อยบาง ๆ ขนาดประมาณ ๘×๘ นิ้วฟุตสี่เหลี่ยม เรียกว่าดาม แผ่นดามวางอยู่บนหมอนกลมชนิดอ่อนนุ่ม ขนาดเดียวกับดามในการคว่ำหน้ากระดาษ

แผ่นทองลงนั้น ต้องให้แผ่นทองอยู่ตรงกลางแผ่นดาม แล้วใช้มือกดด้านหลังกระดาษผักทองเพียงเบา ๆ และหันไปมาเพียงนิดหน่อย แผ่นทองคำเปลวก็จะหลุดลงไปวางอยู่บนแผ่นดามแล้วยกกระดาษแผ่นที่ตัวทองหลุดไปแล้วออกไป คงเห็นแผ่นทองบนใบกระดาษต่อไปอีก แล้วก็จับคว่ำหน้าถ่ายแผ่นทองลงอีก ทำอย่างนี้จนหมดแผ่นทองคำเปลว ก็จะได้ทองคำเปลวอยู่บนดามตามจำนวนที่ใส่ทองไว้ แต่ตามปกติไม่ได้ครบคงขาดจำนวนไปบ้าง เพราะตัวทองใบหลุดหายไปบ้าง ช่างตีทำให้แผ่นทองแหลกละเอียดไปบ้าง และตอนถ่ายออกจากกุบหรือเททองติดมือลมพัดเสียหายไปบ้าง

ต่อจากนี้ก็เป็นงานของฝ่ายหญิง ที่จะต้องตัดทองคำเปลวบนแผ่นดามแต่ละแผ่นออกเป็นขนาด ตามความต้องการเรียกว่าการตัดทอง ซึ่งต้องใช้คมไม้ซางดังกล่าวแล้วตัดบนแผ่นทองซึ่งดามวางอยู่บนหมอนกลมขนาดกระดาษดาม ถ้าตัดเป็นตัวขนาดเล็ก ๆ ในแผ่นดามหนึ่งก็จะได้ทองหลายสิบตัว ถ้าเป็นตัวใหญ่ก็ได้

น้อยตัว ตัดเสร็จแล้วก็ใช้นิ้วมือจิ้มพาตัวทองที่ตัดแล้วมาวางลงบนกระดาษฟาง ซึ่งตัดไว้เป็นสี่เหลี่ยมพับปิดได้และติตราเจ้าของผู้ผลิตไว้ด้วย เช่นเดียวกับที่วางขายในท้องตลาดทั่วไป โดยอีกมือหนึ่งใช้ไม้ซางช่วยพาตัวทองไปวางลงในกระดาษฟางแผ่นละตัว ทองคำเปลวที่อยู่ในกระดาษฟางนั้นมีชื่อเรียกต่าง ๆ ตามขนาดของตัวทอง เช่น ตัวทองเต็มกระดาษฟางขนาดใหญ่เรียกว่า ทองพม่า ถ้าเป็นขนาดกลางรองลงมาเรียกว่าทองเต็มเปี่ยม และถ้าเป็นตัวเล็ก ก็เรียกว่าทองจิ้มหรือทองใบมะขาม เป็นต้น เมื่อได้พอต้องการแล้วก็นับจำนวนแผ่นทองที่อยู่ในกระดาษฟางจัดเรียงให้เรียบร้อย แยกเป็นขนาด ๆ ไป แล้วใช้ปอเส้นเล็ก ๆ ผูกมัดไว้เป็นจำนวน ๒๕ แผ่นบ้าง ๕๐ แผ่น ๑๐๐ แผ่น แล้วรวมเป็นมัด ๕๐๐ แผ่นส่งออกจำหน่ายทั่วไป

การทำทองตั้งแต่ถ่ายแผ่นทองออกจากกุบ จนถึงออกส่งจำหน่ายได้ ต้องทำในที่ไม่มีลมพัด เพราะใน

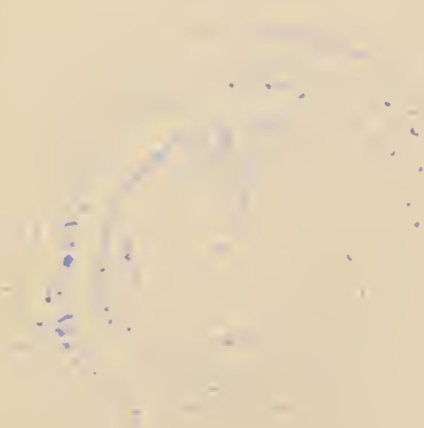
ระยะนี้เป็นแผ่นทองบางแล้ว ลมอาจพัดปลิวไปได้ จึงต้องกระทำกันในมุ้งเพื่อบังลม แต่ในขณะนี้นิยมทำกันในห้องกระจกเป็นส่วนมาก

ตามที่กล่าวมาแล้วเป็นที่ประจักษ์ได้ว่า การผลิตทองคำเปลวมิใช่เป็นการสะดวกนัก แต่ก็น่าภูมิใจที่การอาชีพนี้ยังดำรงอยู่มาได้จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ก็ด้วยบรรพบุรุษได้อบรมฝึกฝนสั่งสอนอนุชนรุ่นหลัง ๆ ได้รับช่วงสืบกันมาเป็นอย่างดี ซึ่งหวังว่าในโอกาสต่อไปคงจะมีผู้ปรับปรุงแก้ไขให้การผลิตสะดวกและง่ายขึ้น ตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลกต่อไป.

เปล่ง แสงโสภณ

15 สิงหาคม ๒๕๐๔

พิมพ์ที่ อักษรกิจการพิมพ์
4120/1 ถนนมนัส นครราชสีมา
☎ 278